

Rijekom neretvanskih riječi – od kuće do škole

Nema boljega društva od dječjega društva, a pogotovo kad djeca vole svoj materinski jezik i svoj mjesni govor. Taj čaroban spoj dogodio se 2024. godine, kad je pokrenut projekt *Rijekom neretvanskih riječi – od kuće do škole*, koji financira Ministarstvo kulture i medija u sklopu Programa zaštite i očuvanja nematerijalnih kulturnih dobara, a provodi Institut za hrvatski jezik u suradnji s Osnovnom školom Stjepana Radića u Metkoviću i Gimnazijom Metković.

1. slika: Učenici 3. a u Osnovnoj školi Stjepana Radića u Metkoviću

Glavni je cilj projekta terensko istraživanje, analiza i pohrana dijalektne građe mjesnih govora Doline Neretve, koja je posebna po tome što se u njoj dodiruju i isprepliću dva dijalekta: istočnohercegovački i novoštokavski ikavski. Svakodnevne migracije, promjene u načinu života, utjecaj školovanja i medija uvelike su utjecali i neprekidno utječu na sve jezične razine te je potrebna aktivna sinergija znanstvenih institucija i lokalnih škola, udruga i autohtonoga stanovništva kako bi se pokrenulo istraživanje i dokumentiranje građe.

Jeste li znali?

Govor i toponimija sela Vidonje u Dolini Neretve od 2008. godine nalaze se na Listi nematerijalne kulturne baštine Republike Hrvatske.

Taj projekt stoga ne želi uključiti samo znanstvenike nego prije svega učenike, i to one na početku školovanja, kako bi uz pomoć učitelja sudjelovali u očuvanju zavičajnoga govora te se okušali u stvaralaštvu na dijalektu. Projektom se želi pružiti znanstveno-popularni pristup dijalektologiji i nematerijalnoj kulturnoj baštini, u koju se među ostalim ubrajaju dijalekti, skupine govora te pojedini mjesni govori. To se prije svega odnosi na dostupnost i inovativniji prikaz građe (mrežni (frazološki) rječnici, riječ mjeseca, frazem mjeseca, fonoteka, videoteka, kartografski prikazi) mjesnih govora kojima prijeti potpuni nestanak. Takav pristup osnova je za daljnji rad i primjenu dijalektoloških znanja u nastavi i izvannastavnim aktivnostima te može poslužiti kao model ostalim znanstvenim i obrazovnim institucijama.

Prvi konkretni cilj projekta izrada je *Maloga slikovnog zavičajnog rječnika neretvanskoga kraja*. Ostvarenju cilja prethodilo je osmišljavanje i izrada upitnika koji obuhvaća tematska područja (obiteljski odnosi, voće i povrće, rad u polju, život uz rijeku, igre, recepti, običaji) za terensko istraživanje građe.

2. slika: Logo projekta *Rijekom neretvanskih riječi – od kuće do škole*

Voće i povrće

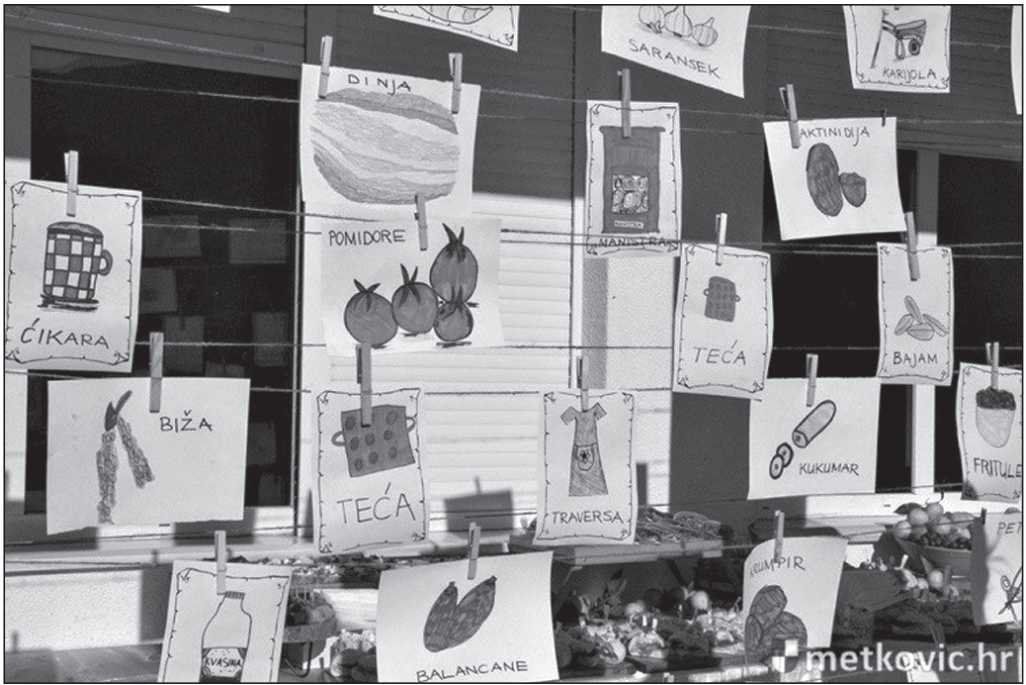
- aktinidija* – kivi
- balančana* – patlidžan
- bostan* – dinja
- dinja* – lubenica
- kapula* – luk
- kaul* – cvjetača
- kukumar* – krastavac
- petrusim* – peršin
- pomidora* – rajčica
- selen* – celer
- saransek* – češnjak

Prema tome upitniku učenici su, nakon održanih dijalektoloških radionica, počeli prikupljati i snimati dijalektološku građu. Ispitanici su govornici starije životne dobi (uglavnom bake i djedovi), čime se najbolje postiže transfer kulturnoga dobra sa starijih na mlađe.

3. slika: Dijalektološka radionica

Provedba projekta u OŠ Stjepana Radića prati sadržaje i ishode predmetnih kurikula i međupredmetnih tema za niže razrede osnovne škole. Stoga učiteljice u sklopu nastave rade na osmišljavanju i prikupljanju građe te izradi crteža za pojedine riječi. Tijekom dijalektoloških radionica učenici su se upoznali s temeljnim značajkama i prostiranjem svih triju hrvatskih narječja: štokavskoga, čakavskoga i kajkavskoga te stekli uvid u leksičko bogatstvo i raznovrsnost naših dijalekata ispisujući nazive za pojedine pojmove i na ploči i na karti.

4. slika: Crteži za *Mali slikovni zavičajni rječnik neretvanskoga kraja*

Osnovana je i izvannastavna skupina *Jezični detektivi*, u kojoj učenici razvijaju kritičko razmišljanje, istraživačke vještine te sposobnost komuniciranja i prezentiranja svojih ideja. Proučavajući svoj mjesni govor, učenici postaju jezični istraživači koji aktivno sudjeluju u prikupljanju kulturne baštine. Jedan je od najvažnijih ciljeva projekta poticanje uporabe zavičajnoga govora. U današnje vrijeme djeca i mladi sve manje upotrebljavaju dijalektne riječi i frazeme, a pojedine nikad nisu čuli. U sklopu terenske nastave fotografirat će i prikupljati nošnju, oruđa, predmete u kući kako bi obogatili baštinski muzej u svojoj školi, a kazivači će im govoriti nazive u pojedinome mjesnom govoru. Učenici sudjelovanjem u takvim aktivnostima postaju svjesni svojega kulturnog identiteta, uče cijeniti bogatstvo jezika te razvijaju vještine koje će im biti korisne i u budućnosti.

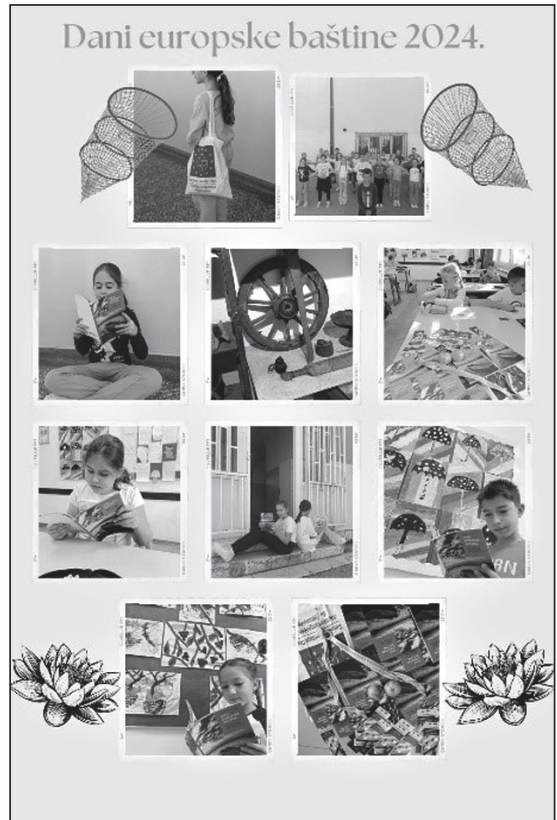
5. slika: Izvannastavna skupina *Jezični detektivi*

U sklopu Dana europske baštine 2024. sa središnjom temom – *Baština koja povezuje – kulturne rute i mreže!* održana je manifestacija *U mreži neretvanskih govora*. Uz radionice s izvornim govornicima, igru, ples, kuhanje te glazbeno-recitatorski program učenici su se na jedan dan vratili u prošlost i oživili sjećanja svojih baka i djedova na školske dane. U kutku *A koja je tvoja najdraža neretvanska riječ?* posjetitelji su zabilježili riječi koje žele vidjeti u *Malome slikovnom zavičajnom rječniku neretvanskog kraja*. Manifestacijom je tako započelo uključivanje nositelja kulturnoga dobra u ostvarenju projekta, koje je nužno za podizanje razine svijesti lokalnoga stanovništva o vrijednostima i važnosti nematerijalne baštine njihova kraja.

Kako bi prikupljene riječi zaživjele i kako bi se potaknulo stvaralaštvo na dijalektu, osmišljena je natjecateljska manifestacija *Rijekom neretvanskih riječi*, na kojoj mogu sudjelovati osnovne i srednje škole iz Doline Neretve s pisanim djelima ili videouradcima na dijalektu koje su napisali i/ili osmislili učenici.

Od 2025. godine projektu se pridružuju i učenici Gimnazije Metković, čije će aktivnosti biti usmjerene na terensko istraživanje, prikupljanje frazeološke građe radi izrade frazeološkoga rječnika neretvanskih govora te osmišljavanje i snimanje videomaterijala s dijalektološkom tematikom.

Želite li doznati više o projektu, učenicima, suradnicima i dijalektološkome stanju na terenu, zavirite na mrežne stranice projekta <https://rnr.jezik.hr/>. U rubrici *Zanimljivosti* možete otkriti riječ, frazem i prezime mjeseca, a posebno je važna rubrika *Snimi svoju babu i dida!* Dijalektolozi su ne tako davno na terenska istraživanja nosili teške magnetofone i sve zapisivali u svoje bilježnice. Novije vrijeme donijelo je lako prenosive diktafone, a danas svatko jednostavno može snimati mobitelom i na jedan dan postati istraživač svojega govora. Prednost je to modernoga doba koju nismo iskoristili te smo nažalost i danas bez fonoteke svih hrvatskih govora. Stoga učenici videospotom motiviraju govornike da i sami prikupe, snime i učitaju snimljeni sadržaj na mrežnu stranicu. Time nas potiču da moderne tehnologije primjenjujemo u obrazovne svrhe, ali i jačamo međugeneracijske obiteljske veze. Nadamo se da su vas ova djeca potaknula da i vi uzmete mobitel u ruke, nazovete bake ili djedove te na jedan dan postanete dijalektolozi i jezični detektivi. Javite nam se na adresu rnr.jezik@hr ako vam trebaju iskustva iz prve ruke.

6. slika: Dani europske baštine 2024.